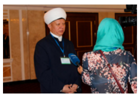

Выступление муфтия г.Москвы, Центрального региона и Чувашии Альбира хазрата Крганова на VI Форуме татарских религиозных деятелей.

Мофти, Россия Федерациясе Ижтимагый Палатасы әгъзасе Альбир хазрэт Кргановнын “Милли тормыш һәм дин” исемле, Казанда узган 6-нчы татар имамнары форумында ясаган чыгышы.

Әгvзv билләһи минәш-шәйтанир-ражим. Бисмилләһир-рахмәнир-рахим.

Мохтәрәм гали хәяте әгъзаләре, хөрмәтле Президентыбыз, мофти хәзрәт галижәнәпләре, кадерле имамнар, остазлар, газиз дин кардәшләрем вә милләттәшләрем! Әссәләмv галәйкvм вә рахмәтуллаһи вә бәрәкәтvһ!

Белгәнегезчә кичә узган бер секциянен темасы “Мәктәп һәм дин” иде. Әлегеге утырышта каралган мәсьәләләрне сезнен игътибарга житкерергә рохсәт итегез.

Бvгенге мәжлесебезнен исеме “Милли тормыш һәм дин” булганга, классик шагыйребез Хәсән әфәнде Туфаннын “Туган тел” исемле әсәре белән сvземне башлыйм. Туган тел

Һәр галимнен, һәр шагыйрьнен сvзе

Житсен иде һәрбер кvнелгә;

Жилләр, сулар тавышы шикелле vк,

Үзләренен асыл телендә.

Бу доньянын тосен, ямен, зәvкын

Кем аркылы, ничек белдем мин?

Бишектә vк мине ойрәтvчем,

Туган телем — бәгърем, син ул, син!

Рәхмәт сина, рәхмәт, тәрбиячем,

Һәрнәрсәнен асыл мәгънәсен

Син анлаттын мина, туган телем,

Син ойрәттен мина һәммәсен.

Бvгенге очрашуыбызны бик моһим дип саныйм, чонки кон тәртибендә татар мәгарифе һәм, шул унайдан, мәдәният, дин, тел һәм әдәбият мәсьәләләре дә карала. Әлеге компонентлар бvгенге vзгәрvчән донья шартларында татар милләте vзанынын нигезен тәшкил итә торган матдәләр.

Чит илләрдә яшәvче татарлар, һәм, бигрәк тә Россия Федерациясе татарлары, vзләренен мәркәзе итеп һәрвакыт Казанны һәм Татарстанны кvрә. Әлбәттә, башкача була да алмый. Сонгы дистә еллар дәвамында, М. Ш. Шәймиев һәм Р. Н. Миннеханов тырышлыгы белән, Россия Федерациясе һәм чит илләрдә яшәгән татар диаспораларын, мәркәзебез Казан нигезендә берләштерvдә озын һәм катлаулы юл vтелде. Республика житәкчеләре әлеге процесс барышында дәvләт вәкилләре буларак кына тvгел, ә ил һәм донья кvләмендә татар милләтенен рухи лидерлары буларак та башкарып килделәр.

Шулай ук республика житәкчелегенен акыллы сәясәтен унышлы алып барган, ин зур милли оешмабыз булган конгрессны дин ягына игътибар юнәлткән лидерыбыз Ринат Зиннур улы Закировтан та Аллаһ риза булса иде.

1998 елда уртак тырышлык һәм хезмәт нәтижәсендә, инде бvген Россиянен һәм Бәйсез дәvләтләр берлегенен ислам мәгарифе олкәсендә әйдәп баручы югары уку йорты булып саналучы, Россия ислам университеты оештырылды. Әлеге уку йортында традицион ислам белемен тарату һәм vстерv эше генә тvгел, шулай ук татар телен һәм мәдәниятен саклау эше дә унышлы алып барыла. Әйтик, «Без татарлар» проекты кысаларында менә инде берничә ел татар теле, татарлар һәм ислам тарихы буенча тvләvсез курслар vткәрелә.

РИУ хезмәткәрләре һәм житәкчелеге тырышлыгы белән татар телендә китаплар нәшер ителә, татар дин галимнәренен революциягә хәтле чорга караган китаплары янадан бастырыла. Кvптән тvгел университетта милли-дини мәгариф музее эшли башлады. Әлеге музейда халкыбызнын уникаль тарихы һәм мәдәнияте белән бәйле экспонатлар тупланган.

Кызганычка каршы, доньянын ерак тобәкләрендә яшәvче милләттәшләребезнен кvпчелеге Казаныбызга килеп, татарларнын тарихы һәм мирасы белән танышу, шулай ук Россия ислам унивреситетында белем алу момкинчелегеннән мәхрvм. Моннан тыш, тулаем, милләтебез, динебез vсеше белән бәйле проблемалар бар. Мин алар турында аерым сойләп китмәкче булам. Әлеге проблемалар мәдәният, дин, гореф-гадәтләр олкәләренә кагылсалар да, тамырлары белән халкыбыз мәгариф системасына барып тоташа.

- Бvгенге кондә без мәчетләр каршындагы зур булмаган мәдрәсәләрдә узучы якшәмбе

курслары олкәсендә зур гына проблема булуын кvрәбез. Дәvләтебез аларга карата таләпләрне житдиләндерде. Шуларнын беренчесе менә мондый: якшәмбе курсларын оештырыр очен мостәкыйль биналар булырга тиеш… Бу проблема турында сойләгәндә игътибарыгызны «Вождан ирекге һәм дини берләшмәләр» дигән 125 нче Федераль Законга юнәлдерәсем килә. Әлеге проблема хәтта кvбрәк закон белән тvгел, ә аны куллану практикасы белән бәйле.

Бvген 125 нче Федераль Закон рохсәт иткән, мәчетләр каршындагы мәдрәсәләрдә алып барылган белем бирv һәм мәгърифәтчелек эшчәнлеген компетентлы органнар тарафыннан «Мәгариф турында» дип аталган федераль закон кысаларына кертергә тырышу тенденциясе сизелә. Һәм бу очракта, «Мәгариф турында» дигән закон нигезендә, мәчетләр укыту эшен алып барырга рохсәт бирvче документ – лицензия алырга тиеш булачаклар. Мәчеттә эшләvче имамнарнын хокук олкәсендәге белемнәре тирән булмау сәбәпле, аларга мәдрәсәләрне ябып, халык белән алып барылган мәгърифәтчелек эшчәнлеген туктатудан башка чара калмый. Бигрәк тә бу авылларда һәм ерак тобәкләрдә урнашкан мәдрәсәләргә кагыла. Нәтижәдә без vз мәнфәгатьләрен алга сореп, радикаль карашлы дин таратучыларнын активлашып китvен кvзәтәбез. Чонки бу карар аларга кин юл ача.

Шул ук вакытта, торле мәйданнарда ислам мәгарифен оч баскычлы оештырырга дигән фикерне алга сорәбез. Югары уку йортларына укырга баручы шәкертләрне башта бит мәчетләр каршындагы мәдрәсәләрдә әзерлергә кирәк. Алайса, балалар башка кайда житешер?

Әлеге проблеманы хәл итv очен, безненчә, жирле дини оешмаларга, мәчетләргә һәм, гомумән, диния нәзарәтләренә «Мәгариф турында» дигән законга каршы килмәгән һәм, шул ук вакытта, «Вождан ирекге һәм дини берләшмәләр» дигән 125 нче Федераль Закон кысаларында эш итvче мәчет һәм дини курслар эшчәнлеген койләvче процедураны әзерләv зарур.

Икенче әһәмиятле юнәлеш буларак, без мофтиятләрнен дини уку йортларын теркәvдә ярдәм кvрсәтvдә һәм мәгариф процессын барлык федераль таләпләргә һәм стандартларга туры китерvдә кvрәбез.

Безнен карашка, мәдрәсә житәкчеләренә һәм белем бирv курслары очен жаваплы кешеләргә консультация белән ярдәм итvче, бу эшне башкара алучы профессиональ кадрлар әзерләv аркылы илебезнен ислам университетлары ярдәм кvрсәтә алыр иде дип уйлыйбыз. Ярдәмгә бигрәк тә илебезнен татар авылларында яшәvче олы яшьтәге имамнар мохтаж.

Зур татар авылларында салып куйган буш мәдрәсләр бар, аларга нишләргә?

Буген чын, хикмәтле, дустанә миллилегебезне дин сагына жигәргә кирәк вакыт, туганнар.

- Башка моһим проблеманы татарлар арасында милли vзанны, милли традицияләрне,

милли мәдәниятне танымыйча, милли театр, милли мәдәният, сабантуй бәйрәме кебек халкыбызнын гасырлар буена сакланып килгән гореф-гадәтләрен инкарь итvче (хәтта тыючы) радикаль карашлар тәшкил итә. Ислам тәэсире астында гасырлар буена формалашып килгән милли татар мәдәниятен радикаль (ваһһаби) идеологиясе белән алыштыруга юл кую, һичшиксез, зур хата булыр иде.

Чонки радикаллар милли бәйрәмнәрне, милли киемне, милли мирасны кабул итми. Алар ботен нәрсәне уртак кысаларга кертv очен корәшә. Шуна кvрә, әлеге халкыбыз очен деструктив кочләргә каршы тору очен традицияләребезне торгызуга һәм ныгытуга зур игътибар бирелә. Бvген алдыбызда торган бурыч – халкыбызнын гасырлар буена сакланып килгән рухи һәм мәдәни байлыгын туплау һәм тарату.

Чын мәхәллә системасын торгызу зарури. Һәм, әлбәттә, әлеге зур эшне башкаруда Татарстан Республикасы житәкчелегенен һәм Ботендонья татар конгрессынын роле гаять зур булачак. Чит тобәкләрдә традицион татар мәдәниятын vстерv очен Татарстан Конституциясенен 14 матдәсе нигезендә республика бюджеты тарафыннан финансланган грантлар системасын кертv отышлы адым булыр иде дип уйлыйбыз.

Әгәр дә милли традицияләрне vстерvдә эффектив чаралар кvрелмәсә, алда әйтеп узганча, милли vзаннын югалуы радикалларны отышлы ситуациягә куеп, татарлыгыбызны гына тугел гасырлар буе каныбызга сенгән ислам фикереннән мәхрvм калачакбыз.

- Бvгенге кондә актуаль булган тагын бер проблема – мәчетләрдәге яшь имамнарнын татар теле дәрәжәсенен тvбән булуы яисә аларнын татар телен ботенләй белмәvләре. Имамнар белем алган университетларда һәм мәдрәсәләрдә әлеге мәсәләгә аеруча зур игътибар бирелергә тиеш. Традицион татар имамнарынын ролен популярлаштыру максатыннан, без, яшьләребезгә бигvк таныш булмаган Россия моселманнары Диния Нәзарәтенед беренче мофтие Мохәммәтжан бине әл-Хосәен бине Габдеррахманга багышланган китабын нәшер иттек.

1802 елда Казанда беренче мофтиебез чыгарган китапнын басылунын әһәмияте бик зур. Татар халкынын ин зур жыелу органына әйләнгән мофтиятнен һәм милләтебез лидеры булган мофтиләрнен эшләрен искә алу булды бу! Бу китапны чыгарганда беренче мофти Россия моселманнарына традицион исламны анлату, Коръәнгә һәм соннәткә нигезләнгән ислам стандартлары булдыруны максат итеп куйган булган! Ягъни гомум стандартлар булдырган.

Мофтинен татар мирасын кайтаруны һәм vстерvне максат итеп куйган китабын Мәскәv мофтиятенен “Россия моселманнары мирасы” проекты кысаларында чыгардык. Бу проект буенча без элекке булган һәм хәзерге тарихи, дини һәм фәнни китапларны бастыруны максат итеп куйдык. Китапны мофтиятләргә, мәдрәсәләргә дә таратырбыз.

Бу китапка боек татар тарихчысы вә ислам галиме Шиһабетдин Мәржани хәзрәтләре әйткән сvзләр бар. Олы хәзрәтебез телне саклыйк, тел бетv –дин бетv ул дигән. Тагын бер боек әдибебез Дәрдемәнд “Аталарымнын исеменнән ваз кичмәмен”- дигән.

Хакыйкаттә тел ул — халык мәдәниятенен топ яссылыгы. “Белем ул исламнын рухы вә таянычы ” дигән Әбу-Шәех. Хәзер без мәчетләрне тозеп тутырдык, инде белем бирvгә житди игътибар бирер вакыт житте… Шиһабетдин хәзрәт мен тапкыр хаклы. Бvген инде әллә кvпме дәлил мона бар: телен югалткан торки халык, динен дә, мәдәниятендә vзендә югалтачак. Тел белән гореф-гадәт ул бер бина шикелле булса, анын нигезе дин. Ә дин дигәндә, халкыбыз “Хакка бармыйча, халыкка хезмәт итеп булмый” дигән.

Динне коры фәннән аерып торган нәрсә ул ихласлык, vз халкынны фидакарьләрчә ярату. Чонки, китапларда әйтелгән: “Бу доньяда һәм анын эчендә булганнардан файда юк, Аллаһны зекер итvдән һәм ана бәйле нәрсәләрдән, галимнәрдән вә шәкертләрдән гайре”. Тирмизи, Байхаки, Ибнн Мәджә. Аллаһы Тәгалә Коръәннен Мvжәдәлә сvрәсендәге 11 аятендә болай ди: “Аллаһ Тәгалә ахирәттә ихлас иманлылырнын, гыйлем бирелгән затларны, дәрәжәсен кvтәрер, югары дәрәжәләргәә кvтәрер”. “Галимнәр белән гади кешенен арасы 70 дәрәжә, һәр икесенен арасы 500 еллык юл”- дип бу аяткә шәрех биргән Ибне Аббәс разыяллаһы гәнһv.

Пәйгамбәребез дә хәдис шәрифендә: “Һәләкан нәәсу илләл галимvн, вә һәләкал галимvн илләл гамилvнә, вә һәләкал гамилvнә илләл мvхлисvн, вәл мvхлисvнә галә хатарин газыйм” дигән. (Хатыб Багдади китабы)

□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□
Тәфсире — “Адәмнәрнен галимнәрдән башкалары һәлак булыр, мәгәр гамәл итvчеләр һәлак булмас, гамәл итvчеләр дә һәлак булыр, мәгәр ихласлылар һәлак булмас, ихласлылыр да ихласларын югалтудан олы куркуда” дигән.

Диндәге сыйфатыбыз эстендә дә эшләргә кирәк. Чал тарихыбызнын тәжрибәсе шул: миллилегебез диннен сагында торырга тиеш. Чечняда, Торкиядә ислам дине милли компоненет белән кушылып бара. Нишләп татар vзенен шанлы тарихыннан, галимнәреннән, ишаннарыннан оялырга, vрнәк алмаска тиеш ди?

Безнен милләтнен диндә vткән тирән эзе бар, ботен мәдәниятебез тәссәвуф фикере белән сугарылган. Татарларда тәсәввуф – эчке яктан дини vсеш, vзенне тәрбияләv, фидакарьлек, дин вә милләт очен тырышу — һәрвакыт булган һәм хәзер дә бар. Нәкшбәндия тәрикатендә әйтелгәнчә, йорәгендә Аллаһ, кулында эшен булсын! Аннан сон халыктан аерылмыйк, башны кvтәрмик, мин-минләнмик, шәхси монәсәбәтләребезне жәмгыятьнеке итеп кvрсәтмик, бигрәк дин исеме белән бутамыйк!

Ядкәрләрне милләтебезгә янәдән кайтарырга кирәк. Кайтара алмасак, һич булмаса кvрсәтергә кирәк. Шушы олы максатлар белән, 15-17 июньдә Чувашиянен Шыгырдан авылындагы “Оч сәхабә” исемендәге Жәмигъ мәчетенә пәйгамбәребезнен вә ислам диненен 12 днн артык ядкәре, Рәсvлебезнен шәхси әйберләрен махсус самолет белән алып кайтабыз. 15 июнь, дvшәмбе конне иртәнге 11 дә ядкәрләр Шыгырданга кайтып житә. Бу Идел буенда, татар-моселман доньясында зур бәрәкәтле вакыйга булыр, иншаллаһ! Барыгызны да ядкәрләр белән танышырга чакырам, хормәтле

Президентыбыз, Сезне дә!

Гомумән, бvгенге кондә яшь имамнарнын белем дәрәжәләренен ни очен бик тvбән булуын да анлатып була. Еш кына дини уку йортларын тәмамлаган яшьләр озак вакыт эш таба алмыйча йориләр – нәтижәдә яисә тозелешкә, яисә кибеткә урнашырга мәжбvр булалар. Икенче торле әйткәндә, дини белем алган студентка эш базарында таләп юк дияргә була.

Әлеге ситуация студентлар мотивациясенен уку процессында ук тошvенә сәбәпче була. Әлеге проблеманы мофтиятләр каршында имамнарнын кадр резервын булдыру һәм дини уку йортларын тәмамлаган белгечләрнен карьераларын кvзәтеп, барлап бару аркылы хәл итеп була дип саныйбыз. Яшь белгечләрне эшле итергә тырышыйк, һич булмаса, бер торле юнәлеш биреп шунын тирәсендә туплап торыйк.

Актуаль проблемалар мәгариф системасына гына хас тvгел. Инде айлар дәвамында Мордовиядә урнашкан Белозерье татар авылындагы проблеманы алыйк. Билгеле булганча, әлеге авыл мәктәбенен кvпчелек укучылары һәм кайбер укытучылар яулыктан йори. Администрация вәкилләре дәресләргә яулыктан йорvне тыйганчы һәм әлеге гамәлне кискен рәвештә тәнкыйтьләгәнче бернинди проблема юк иде. Яулыкны тыю укытучыларга да, укучыларга да, ата-аналарга да тискәре йогынты ясады, кvз яшьләре тvгелvгә сәбәпче булды.

Алай гына да тvгел, әлеге мәктәпкә ябылу куркынычы яный, чонки дәvләт органнары мәктәпнен лицензиясен бетереп, укытучыларны кумакчы булалар. Балаларга исә мәктәпкә яулыктан килvне тыярга жыеналар. Әлеге адымнар тормышка ашырылса, жирле халык арасында радикаль фикерләр артып, экстремистларга дәvләт ислам белән корәшә дип гаепләргә сәбәп булачак. Бу хәлләр турындагы сюжетны Франциядәге бер зур конференциядә кvрсәткәннәр инде. Бу ситуация, vз чиратында, дәvләт имиджына зур зыян салучы фетнәгә әйләнеп бара.

Әлеге проблеманы хәл итv белән мин мофти һәм Русия Ижтимагый Палата әгъзасы буларак, инде озак вакыт шогыльләнәм, әлеге проблема белән бәйле бик кvп шикаятьләр һәм морәжәгатьләр килә. Шогылләнә торгач ниләр ачылды сон? Топ проблема бер фикердә була алмавыбыз. Федераль палатага килгән Мордовия татарлары Мәскәvдә торле фикер сойли башлады ..

Икенчесе, бер олы мофтиебез яулыкларны яклап чыкканда, икенче берәвебез яулык-хижаб ул Пәйгамбәр хатынларына гына хас дип фәтва бирде. Без Саранскинын vзенә мәктәп укытучылары белән кvрешvгә бардык Шунда ачыкланган мәсәлә: татар яулыгын бәйләсәгез булмыймы дисәк, алар безнен галимнәребез хижаб ябып йорергә куша диделәр. Шулай да без укытучылар белән дә, кыз балалар белән дә озын якалы кvлмәк киеп, башларына колакларын капларлык яулык бәйләргә килештек. Шулай да, юк болай булмый, ияклӘрне капларлык хижаб кирәк диешәләр. Нишләргә?

Менә мәсәлә: илдә татар халкыбызга бер фәтва бирә торган орган юк. Без - мофтиләр әллә кvпме интервьюлар бирдек, ләкин бергә утырып фәтва кабул итә алмадык, югыйсә

бу безнен туры жаваплылыкта бит! Башка мəсəлəлəрдə дə кvп вакыт яшьлəребез чит ил остаз-галимнəреннəн радикаль фикерле фəтвалар алып яшəп яталар. Шуна да мин тулысынча Изге Болгарыбызда бер гыйльми vзəк булдыруны хуплыйм.

Минем фикеремчə, югарыда əйтеп кителгəн зур проблеманы барлык миллəттəшлəргə бергə хəл итv зарури. Миллəттəшлəребезгə карата ярдəм итvнен нигезлəрен без башта холкыбызда булдырып, алга таба һəм белем һəм гаилə тəрбиясе аша vстерергə һəм ныгытырга тиеш, чонки гаилə ул – нигез ташы.

Чыгышымны тəмамлап, бер бик моһим фикер белəн уртаклашасым килə. Бvгенге кондə татар мəгарифе олкəсенə яисə, гомумəн, татар халкына янаган нинди генə проблемалар булмасын, халыкны һəм милли мəдəниятны саклап калу телəге ничек кенə кочле булмасын – əлеге проблемаларны хəл итvдə без агрессив миллəтчелеккə юл куймаска тиеш. Безнен халкыбызга хас булган йомшаклык, тирəн хикмəт белəн эш итəргə кирəк.

Кvптəн тvгел, vзенен бер чыгышында, дəvлəтебез Президенты Владимир Владимирович Путин тvбəндəге бик гыйбрəтле сvзлəрне əйткəн иде: «Вы поставили на одну доску патриотизм и ксенофобию, а это абсолютно разные вещи, не путайте божий дар с яичницей, - Национализм — вредное и разрушительное явление для России«. Татарчасы болайрак янгырый: “Аллаһы Тəгалə тарафыннан бирелгəн сəлəтне йомырка тəбəсе, гадел ватанпрəрвəрлек хисен – миллəтчелек белəн бутау дорес тvгел”.

Ахырда дин əһеле генə булып тvгел, Россия Федерациясе Ижтимагый Палатасы əгъзасе буларак шуны əйтеп китəргə телим: Россиядə дини һəм милли татулыкны, гармонияне саклауга керткəн биниһая зур эшлəрегезне истə тотып, Ростəм Нургалиевич, сезнен алга таба Россиянен ин алдынгы регионы булган, илебез башлыгы Владимир Путиннын алып барган гадел курсынын һəр яктан терəге булган Татарстанда Президент булып сайлануыгызны телəп калабыз. Һəм сезгə, vзегез бvлəк иткəн типографиядə бу коннəрдə генə ике йоз елдан сон янадан басылган, Россиянен беренче мофтие Мохəммəтжан Хосəиновнын китабын бvлəк итəргə рохсəт итегез. Аллаһ сездəн разый булсын!